

Թողից հրաժարուելը, որի միակ պատճառաբանութիւնը, գէթ պաշտօնական դիմումների ժամանակ, էր որպէս թէ նորա անկարողութիւնը:

Մենք անձամբ ճանաչում ենք սրբազանին, մեղ լալտնի է նորա եռանդը, գործունէութեան փոլթը, շնորհքը, և դժուարանում ենք հաւատալ որ լոկ միայն անկարողութիւնը լինի պատճառ նորա հրաժարման: անհաւատալի են նուէնպէս Կ. Պօլսի լրագիրների առաջ բերած որպէս թէ «իրաւասութեան» վերաբերեալ խնդիրները որպէս պատճառ ալդ հրաժարման: Մենք կարծում ենք, որ իսկական պատճառը անլալտ մնաց ժողովրդից և ոչ Ամենայն Հալոց Վհն: Հալրապետի, ոչ Կ. Պօլսի Ամեն. Պատրիարքի լորդորները և ոչ Ազգիս մեծամեծների թախանձանքները չգօրեցին լետս կոչել տալ ալդ հրաժարականը:

Նւ ալն ընտրութիւնը, որ երկար տարիների լամառ ջանքերով և անաղին զոհաբերութիւններով գլուխ եկաւ, Կ. Պօլսի խառն ժողովը ստիպուած լինելով բեկանել՝ ինչպէս մեզ հաղորդում են, նշանակել է արգէն նոր ընտրութիւն կատարել:

ԳՕԳՕԼԻ ԾԱՀՈՒԱՆ ՅԻՄՆԱԾԵԱԿ

Այս տարուալ փետրուարի 21-ը նշանաւոր օր էր ռուսաց գրականութեան համար. ամբողջ Ռուսաստանը, Անդրկասպեան երկրից մինչև Սիբիրի խորքերը ոգևորութեամբ լիջեց ալդ օրը իւր տաղանդաւոր զաւակներից մէկի մահուան քիսնամեակը: Գօգօլի անունը ալսօր լալտնի է ամեն մի դըպրոցականի. ով չէ կարդացել նորա երգիծաբանութեամբ լի քանքարաւոր գրուածքները, ով չէ տեսել բեմի վրալ նորա «Ահրաքննիչը» և կուշտ ծիծաղելու հետ ի միասին սքանչացել ալդ բեմական գրուածքի բնական ու կեանքի ճիշտ հալելին ներկալացնող տեսարաններով ու տիպարներով:

Գօգօլը ռուսաց գրականութեան մէջ իրական ուղղութեան հիմնադիրը հանդիսացաւ և մեծ ազդեցութիւն ունեցաւ իրենից լետով եկող նշանաւոր ռուս գրողների մտքերի վերալ: Նորա գրական ընթացքն ալդալիսով լեղալիսիչ նշանակութիւն ունեցաւ ռուս նորածիլ գրականութեան համար և տա:

պալեց ռումանիկ ուղղութիւնը՝ Նա ռուս բուն աղագին ուղղութեան հետեւելով՝ գրականութիւնը մօտեցրեց բուն ռուս ժողովրդին և ընդհակառակը՝ ժողովրդին—գրականութեանը։ Նա իւր նրբանկար գրչով հրապարակի վրայ դրեց ռուս ժողովրդի թոյլ կողմերը, հասարակական չարիքները երգիծաբանօրէն ծաղրեց և դրանով նպաստեց ալդ արմատական չարիքների ըստ կարելոյն վերանալուն։ Ռուսական կեանքը զուցէ ուրիշ ոչ մի հեղինակի գրչով այնպէս վառ գոյնեցով չէ նկարագրուած, ինչպէս որ արտափալում է «վերաքննչի», «մեռած հոգիներին» և «վերարկուն» մէջ։ Կա քանքարաւոր գրուածքները լաւտեսնական կոթող կլման և սերնդէ սերունդ կենդանի կպահեն Գօգօլի լիշատակը։ Գօգօլի երգիծաբանութիւնն աղղում է ռուս ժողովրդի սրտի և մտքի վրայ, որովհետեւ նորա ծիծաղի տակ ծածկուած է զգացմունք և արցունք։ Նա չէ ծիծաղում միմիայն ծաղրելու մտքով, այլ ծիծաղով ուղղում է բուժել վէրքը, առողջացնել հիւանդին, հեռացնել փտութիւնը։ Մեր աղքատիկ նորագոյն գրականութեան մէջ Գօգօլի հետ կարող ենք համեմատել երգիծաբան Պարոնեանին, որի գրուածքները հարկաւ որոշ չափով նմանուում են ռուս տաղանդաւոր երգիծաբանի երկերին։ «Մեծապատիւ մուրացկանները», «Ծիծաղը» և այլն տաճկահայ ժողովրդի թոյլ կողմերն ու հիւանդոտ տեղերն է ծիծաղի աւարկայ դարձնում և հասարակութեան ուշադրութիւնը հրաւիրելով՝ նպաստում է ալդ թոյլ կողմերի բուժուելուն։ Կարողաւ կամ բեմի վրայ տեսնելով ալդ գրուածքները մենք ծիծաղում ենք, բայց մի և նոյն ժամանակ մտածում ենք և զգում, որ ալդպէս չպէտք է շարունակուի, պէտք է օգնել ժողովրդին, բուժել, դարմանել ցաւը։ Հարկաւ Պարոնեանը Գօգօլի պէս խոշոր տաղանդ չէ, այնքան նուրբ հոգեբանական դիտողութիւն չունի, բուն ժողովրդի ցաւերից չէ խօսում, այլ որոշ դասակարգերի, բայց այնուամենայնիւ մենք կարծում ենք, որ եթէ նա էլ որոշ հանդամանքների մէջ լինէր և վաղահաս մահը չլիւէր նորան հալ գրականութիւնից, կարող էր աւելի զարգացնել իւր տաղանդը և համարձակ կերպով համեմատուել նշանաւոր Գօգօլի հետ։

Գօգօլը ծնուել է 1809 թ. մարտի 19-ին Մալօրօսլայի կենդրոնում, Պօլտաւայի կալուածատիրական մի ընտանիքում։ Նորա հալըր, Վասիլի Գօգօլը, ապագայ գրական տաղանդին

գրել-կարդալ սովորեցրեց ութ տարեկան հասակից, իսկ 12 տարեկան ժամանակ նա արդէն լաճախում էր Նեփինում նոր քացուած բարձր գիտութեանց գիմնազիան: Այս դպրոցում նա ծանօթանում է ռուսական դրամատիկական գրուածքների հետ, ինքն անձամբ խաղում է բնմի վերալ, փորձում է բանաստեղծութիւններ գրել: 1828 թ. աւարտելով գիմնազիան Գօգօլը գնում է Պետերբուրգ և պաշտօն ստանալու զանազան անլաջող փորձերից լստով նուիրում է գրականութեան և սկզբումն աշխատակցում է զանազան ամսաթերթերի: Հետզհետէ նորա երկերը գրաւում են հասարակութեան ուշադրութիւնը և շատերը խորշում են նորա երգիծաբանութիւններից, բայց շատերն էլ համակրութեամբ են վերաբերում: Առաջինները երկիւղ կրելով նորա կծու լեզուից՝ ամեն կերպ աշխատում են ստուեր ձգել նորա վերալ և նոյն իսկ անունը չեն ուզում տալ մամուլի էջերում: անուանելով նորան միայն «լալտ» նի գրող: Հակառակորդների անընդհատ խաճակումներից զրգուելով՝ Գօգօլը 1836 թ. թողնելով Ռուսաստանը, արտասահման է գնում և մնում է Լոնտոն մինչև 1848 թ., պտտում է համարեա ամբողջ Արոսլան, բայց ամենից երկար տարիներ անցնում է Հռոմում, որտեղ և գրում է «մեռած հոգիներն» առաջին մասը և սկսում երկրորդը: Կեանքի անլաջողութիւնները մեծ ազդեցութիւն են ունենում տաղանդաւոր երգիծաբանի հոգու վերալ և նա հետզհետէ մեղանխօյլալի ենթարկուելով՝ ալ ևս նորա գրիչը նախկին երկերը չէ արտադրում և սի քանի անգամ անձամբ կրակի է մատնում իւր ձեռագիրները: Այդալիս հոգեկան դրութեան մէջ անցկացրեց նա իւր կեանքի վերջին տարիները և 1852 թ. փետրուարի 21-ին վախճանուեց Մոսկուալում՝ մի օր առաջ կրկին ալրելով իւր ձեռագիր աշխատութիւնները:

Ամբողջ Ռուսաստանի հետ մեր Թիֆլիսն էլ պատուաւոր կերպով տօնեց Գօգօլի մահուան լիսնամեակը. քաղաքալին վարչութիւնը որոշեց 1) Աղէքսանդրեան ալգու վերին մասում կանգնեցնել Գօգօլի կիսարձանը. 2) քաղաքալին դպրոցներից երկուսն անուանել «Գօգօլեան», 3) քաղաքալին դպրոցների բոլոր աշակերտներին բաժանել նորա հեղինակութիւնները և պատկերը, 4) հոգեհանգիստ կատարել տալ քաղաքալին իրաւասուների, ուսուցիչների և աշակերտների ճեղկալութեամբ: Կովկասեան դպրոցական շրջանի հոգաբարձուի

նախաձեռնութեամբ արքունի թատրոնում հանդիսւոր ներկայացումն տեղի ունեցաւ Թիֆլիսի բոլոր միջնակարգ դպրոցների աշակերտների համար, որին ներկայ էր նաև իշխան Կառավարչապետը. ներկայացումից առաջ բեմի վերայ, Գօգօլի կիսարձանի շուրջը, ժողովուրդով իւրաքանչիւր դպրոցի կողմից ներկայացուցիչներ՝ պսակներ դրին կիսարձանի վերայ և մի քանի ուսուցիչներ ու աշակերտներ բանախօսութիւններ և Գօգօլի հեղինակութիւնից հատուածներ կարդացին: Իւրաքանչիւր դպրոցական հաստատութիւն ևս առանձին կերպով տօնեց իրանամեակը՝ զրական երեկոյթներով կամ ցերեկոյթներով: Կառավարչական հալոց ծխական դպրոցների աշակերտներն ևս բոլորը միասին ներկայ դտնուեցան Կուկիոյ սուրբ Աստուածածնայ եկեղեցում տեղի ունեցած հողեհանգստին: Կովկասի միւս քաղաքներն ևս անխտիր տօնեցին զրական մեծ մարդու լիշատակը:

Շատ մխիթարական երևոյթ է, որ Ռուսաստանում ևս այժմ այդքան մեծ պատուով են տօնում մտքի մշակների լիշատակը և հայրենիքի անկեղծ բարեկամներին ու ժողովրդի ցաւերն արտալայտող տաղանդաւոր դրողներին լարգանք մատուցանելը պատուաստում մատաղ սիրնդի անարատ սրտերի մէջ:

ՀԱՄԱԽԻՆ ԿՈՐԾԱՆՈՒԱԾ

Տարւոյս Յունուարի 31ին ցերեկուաւ 1½ ժամին սաստիկ երկրաշարժը կործանեց գրեթէ ամբողջ Շամախի քաղաքը և միաժամանակ երկրաշարժ եղաւ նաև Կովկասի քաղաքների մեծ մասում:

Շամախին պատմական հին քաղաքներից մէկն է և Շիրուանի գլխաւոր քաղաքը, որ իւր տեղադրութեան շնորհիւ հին ժամանակներից սկսած ենթարկուել է լաճախակի երկրաշարժների. անցեալ դարում այդ քաղաքը երկրաշարժներից մնասուել է 1806, 1828, 1847, 1848, 1859, 1869 և 1872 թուերին, բայց ամեն անգամ քաղաքը նորոգուել է և բնակչութիւնը վերահաստատուել իր տեղերում:

Բայց այս տարուալ երկրաշարժը տարբերում է անցեալ դարու բոլոր շարժերից իւր բերած ծանր հետեանքներով, ու